

NERIANT KALBĄ (I. BUTKUTĖS *KARAVANŲ LOPŠINĖS*)

Ilzė Butkutė. *Karavanų lopšinės*. – Vilnius: Tyto alba, 2011. – 62 p.

Pristatydamas Ilzė Butkutę Žagarės gimnazijoje Aidas Marčėnas konstatavo, kad jos eilėraščiai tokie ažūriniai, jog primena įkapes mirštančiai lietuvių poezijai. Iš tikrųjų verta sutikti, kad I. Butkutė debiutinėje knygoje *Karavanų lopšinės* neria nepaprastus kalbos nėrinus, kurie skaitytoją įsupa šiam to nė nepajutus.

Kiekvienas poetas savo pasaulį konstruoja iš ypatingos medžiagos – kalbos. Ši medžiaga paklūsta ir I. Butkutei: itin jautriai valdydama žodį poetė kuria naują tikrovę, kurią pati apibūdina kaip „nejmanomą XXI amžiuje“. Tai įdomus fenomenas: poetė kuria pasaulį, kuris turėtų būti nejmanomas, tačiau atrodo labai tikras, išjaustas, tarsi kiekviena eilėraščio akimirka būtų išgyventa realybėje. Tokį įspūdį pirmiausia lemia egzistencinių įvardžių gausa – „aš“, „tu“, „mes“. „Aš“ ir „mes“ nurodo ypatingą kalbėjimo perspektyvą, įtvirtina kalbėtojo poziciją. „Tu“ įvardija objektą, į kurį kreipiamasi, aplink kurį sukasi poetinis pasaulis. Visi šie įvardžiai knygoje liejasi į nedalomą visumą – poetė dažniausiai kalba apie meilės išgyvenimą, subtilias, bet tikras, kartais net buitiškas dviejų mylinčių žmonių gyvenimo scenas, kur būti tik savimi nejmanoma, kur visada truputį būnama ir kitu, šalia esančiu.

Atrodo, toks ekstensyvus lyrinis „aš“ turėtų kreipti link bendrybių, skatinti poetinės kalbos abstraktumą. Universalumo šios poetės, kaip ir visų gerų autorių, eilėraščiuose iš tikrųjų esama, jis ir daro juos aktualius, artimus skaitytojui. Vis dėlto tą artumo jausmą poetė sukuria išvengdama minties schemų, kurios skaitančiajam dažnai nieko nesako ar net gali būti perskaitomos kaip banalybės. I. Butkutės poetinis pasaulis individualus, neperkrautas abstrakcijomis, greičiau atvirksčiai – jis labai daiktiškas, jame kasdienybės detalės pinasi su fikcija, mistika. Antai eilėraštyje „Plunksnos ant juodo drabužio“ (p. 44) greta rikiuojasi tikroviški ir fantastiniai motyvai: senas žibintas, laikrodžiai, palangės, kepėjai, vaikai, šunys, o taip pat ir būrėjos, fakyrai. Eilėraščiuose pasirodo objektai, kurie iš pirmo žvilgsnio suvokiami kaip visiškai nepoetiški ar bent jau gerokai nutolę nuo to, ką paklusnus kanonui skaitytojas yra pratęs laikyti poetiškumu. I. Butkutės tekste savo vietą randa ir negrakštūs katinai, ir blakstienų tušas: „ir girdėti, kaip katinas tunka / ir tušu iš dirbtinių blakstienų“ („Tiek užtrunka ėjimas be garso“, p. 30). Taip pat ir kompiuterinė leksika: „tai sapnas jau semia tau pirštines – Error – atrodo“ („Išjungtas“, p. 32).

Kaip tik tuo ir įdomi šios autorės kūryba – ji sugeba nepoeziją įvilkti į autentišką poetinį rūbą – į sklandžią rimo ir ritmikos struktūrą, kuri rodo puikiai įvaldytus eilėdaros principus, o kartu ir ištikimybę tradicijai. Taip meilės lyrikai suteikiamas naujas kvėpavimas, nauja simbolinė jėga. Kasdienybė įgalinama tapti poezija – I. Butkutės kuriamam pasauliui nepoetiškų dalykų tiesiog nėra.

Kaip minėta, eilėraščiuose aiškiai išreikšta komunikacinė perspektyva, iš kurios ir kalbama. Dar daugiau – kalbėtojas taip pat labai konkretus. Tai moteris. Kuriam tikrovė išskirtinai moteriška. I. Butkutė, kaip Birutė Pūkelevičiūtė ar Judita Vaičiūnaitė, į lietuvių poeziją įneša savo moteriškos savasties, savo tapatybės suvokimą ir norą tą savastį adekvačiai išsakyti. Šis moteriškumas reiškiasi ne gajomis klisėmis – moteriai priskiriamu polinkiu įmantrauti, raganiškumo poetika ar prėsku švelnumu, bet asmens stiprybe. Tačiau I. Butkutės moters stiprybė anaipol neimplikuoja tapatinimosi su vyriškuoju pradū, kaip tai dažnai nutinka rašančioms moterims, o ypač jaunoms. Bene geriausiai ši kalbėtoja atsiskleidžia eilėraštyje „Siuvinėjimas peilių sode“: „Aš moteris – praviras langas“ (p. 16).

I. Butkutės moteris atvira pasauliui, palaiko su juo intymų ryšį, tvirtai stovi ant žemės – iš čia ir jau minėtas šios autorės poezijos daiktiškumas. Kartu ši moteris gaivališka – ta, kurios arklidėse „piestu / žirgai pasistoja“ (*ten pat*). *Karavanų lopšinių „aš“* – šiek tiek mistifikuota moteris, savo karalystės valdovė.

Jau minėtą moters stiprumo įspūdį galima grįsti dar vienu argumentu – tai knygos struktūra. Eilėraščių rinkinys padalytas į penkis labai susijusius skyrius: „Moterys“, „Ginklai“, „Ekspedicijos“, „Miestai“, „ir Cirkai“ (paskutiniojo pavadinimas pradedamas jungtuku „ir“, kuris nurodo tęstinumą ir ryšį, tad hipotezė apie rinkinio temines sąsajas nėra klaidinga). Pirmasis skyrius labai aiškiai suponuoja perspektyvą, iš kurios bus matomas pasaulis – moteriškoji. Visi kiti šiai atraminei perspektyvai suteikia stiprybės, jėgos pojūtį. Sakytume, kad moteryje telpa ir tai, kas susiję su karu ir ginklais, ir ekspedicijos (kaip vidinė ir išorinė kelionė), ir ištisi miestai (kaip žmogaus neaprepiamumo metafora), ir spalvingas cirko gyvenimas, implikuojantis šiek tiek mistikos ir daug netikėtumų.

Natūralu, kad labai akcentuotas „aš“ turi būti siejamas ir su įtaigiai išreikštu „tu“. Eilėraščiai patvirtina – „tu“ yra vyras, be kurio ši poezija būtų negalima. Su juo kalbama, jam pasakojama – „apkabinčiau tavęs nepalietus – / aš be garso einu tarp alyvų“ („Tiek užtrunka ėjimas be garso“, p. 30), minimas *jis* ir *jie*: „vyrai sapnuodavo, žemę atvėrę – / bet nemigos geizeriai visa pamiršta“ („Trafaretai: giminaitės“, p. 15). Vyras I. Butkutės poezijoje nėra kažkoks graudus mylimasis: jo buvimas labai ryškus, kūniškas – tekste dažni vyro rankų, jo kvapo motyvai.

Vis dėlto apie griežtą lyties dualizmą kalbėti negalima – eilėraščiuose moteris ir vyras susilieja į organišką visumą, į „mes“, kuris pasaulį patiria intensyviausiai: „tai stovim dviese, meile išsitemę“

(„Daiktas užantyje (atminimui)“, p. 37). galėtume pripažinti ir tai, kad moteris šios poetės kūryboje stipresnė už vyriškąjį „tu“; ji yra ta, kuri mato „viena dimensija daugiau“ – ji budi mylimajam miegant ir saugo jo ramybę: „miegot, mano mielas, te niekas negirdi, / kaip sėlina liepžiedžių sielos turėklais“ („Supimas“, p. 41). Tad I. Butkutės poezijoje susitinka, viena vertus, labai lygiaverčiai, stiprūs ir kūniški pradai, kita vertus, vienas jų – moteriškasis – yra šiek tiek stipresnis. Kaip tik šioje subtilioje įtampoje tarp „tu“ ir „aš“, tiems bendravimo komponentams virstant vienu buvimu, arba priešingai, jiems atsiskiriant, įvyksta I. Butkutės poetinis išgyvenimas.

Baigiant apmąstymus apie pirmąją Ilzės Butkutės knygą verta paminėti, kad šis įmantrus kalbos nerinys nėra nei puošni dekoracija, kuri būtų vertinama vien dėl savo grožio, nei naftalinu atsiduodantis mezgimo būrelio dirbinys, – jos eilėraštis yra gyvas kalbėjimas, pulsuojantis jėga, išsiskiriantis savitumu ir turįs aiškią vietą Lietuvos poezijos padangėje.

Dovilė Kuzminskaitė, „Neriant kalbą“, *Metai*, 2013 Nr. 1 (sausis) p. 144–146.